

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

DÁVID MIRÁLY JÁNOS
KEZDÍVÁSARHELY.

Hetedik évfolyam.

Szamosujvártt

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája

1893.

TARTALOM.

I. Főczikkek.

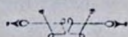
	Lap
<i>Az »Armenia« szerkesztősége, XII. Leo pápa</i>	33.
» » Legrégibb örmény templomunk érdekében	216.
<i>Abrahám Zachar, Fördői levél</i>	265.
» » Lukácsi ravatalánál	355.
<i>Abrahámné Gámán Erzsi, Örmény mesék és mondák</i>	14.
<i>Ávedik Lukács, Örményország perzsa helytartók alatt</i>	247.
» » A halhatatlannak ünnepe	357.
<i>Bányai Elemér, Az örmény leányokról</i>	248.
<i>Bárány János, Az én atyám</i>	388.
<i>Bárány Lukács, Az cesmiádzini kátholikosz Bécsben Emlékbeszéd Lukácsi koporsója felett</i>	308. 338.
<i>Cselingárián Jakab, A gcorgiaiak és örmények.</i>	15.
<i>Esztegar Gergely, Új-év reggelén (Elbeszélés)</i>	18.
» » Egy szegény leány öröksége (El- beszélés)	116.
» » Az árvák atyja (akrostikon)	366.
» » Fotografia az örmény leányokról.	403.
<i>Dr. Esztegar László, Újabb nyilatkozatok a magyar Choreneiről.</i>	87.
» » A hámál (Elbeszélés)	275.
<i>Fáraó Simon, Az árvaházat alapító Lukácsi</i>	359.
<i>Dr. Fejér Dávid, Gyergyó-Szt-Miklós ünnepe</i>	58.
<i>Fejér Gerő, Sáházizján Szempádnak (Dzadu- rián költeménye)</i>	10.
» » Pátkánián R. költeményeiből: Az én dalom	67.
» » Lukácsi szelleméhez (költemény)	347.
<i>Gajzágó Ferencz, A kire kegyelettel gondolok</i>	333.
<i>Gajzágó Manó, A kitől imádkozni tanultam</i>	337.
<i>Gajzágó Salamon, Harmincz év előtt</i>	325.
<i>Gajzágóné Simay Irma, Lukácsi emlékére</i>	380.
<i>Gopesa Joachim, A felejthetlen (költemény).</i>	351.
<i>Dr. Gopesa László, Újabb nyilatkozatok a magyar Choreneiről</i>	90.
<i>Govrik Gergely, Könyvismertetés</i>	182.
» » Dr. Aidinián Árzen	381.
<i>Görög Joachim, Egyházi beszéd</i>	71.
» » A ki mindenkinek mindene volt	347.

	Lap	
<i>Harmath Domokos,</i>	Helyzetünk a magyar társadalom- ban	198.
» »	Levél a Szerkesztőhöz.	408.
<i>Harmath Ilona,</i>	Pütkösi visszaemlékezés.	183.
» »	Négy év múltán	398.
<i>Dr. Herrmann Antal,</i>	Az örmények ethnológiájához	39.
<i>Hornyis Ferencz,</i>	Az érdem jutalma	115.
<i>Dr. Issekutz Győző,</i>	Egy jeles ember	388.
<i>Kovács János,</i>	Fletcher Margit Szamosújvárról.	180.
<i>Kozma Döme,</i>	Emlékirat Lukácsi Kristófról	336.
<i>Kritsa Klára,</i>	Pütkösi piros rózsák (Rajz).	170.
» »	A várva várt levél (Rajz)	268.
» »	Emléksorok (akrostikon)	346.
<i>Kapatán Márton,</i>	Az árvaintézet történetéből	367.
<i>Gróf Kuun Géza,</i>	Újabb nyilatkozatok a magyar Choreneiról	236.
» »	Lukácsi Kuistóf Emlékére.	328.
<i>Dr. Mály István,</i>	Viszhangok a multból	331.
<i>Márton Dávid,</i>	Egy régi jó barát.	206, 246, 279.
<i>Merza Gyula,</i>	Esztégár Vártán érsek (költemény)	200.
» »	A hazai örmények és az ezredéves ünnep	320.
» »	Lukácsi Kristóf emlékezete (köl- temény)	354.
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Magistros Gergely herceg 7, 36, 68, 102	
» »	Ararát és Quairatha	234.
» »	Az utolsó örmény király kardja	167.
» »	Ármenák efendi	195.
» ó	A Lusignan-házbeli királyok	236.
» »	262, 305, 385.	
<i>Oncs József,</i>	Lukácsi Kristóf (költemény)	330.
	Lukácsi, mint az igazi kultúra és humanitas apostola Szamosúj- vártt	352.
<i>Placsintár Dávid,</i>	A hála emlékezete	330.
<i>Dr. Salzbauer János,</i>	Klónak felkentje	333.
<i>S. Szamosújvári levelek:</i>	Helyzetünk a megyében	54.
» »	Mit tegyünk a milleniumra?	314.
» »	Egy darab a multból	277.
<i>Simay Gergely,</i>	A lelkes. Pátkánián R. köl- teménye	5.
» »	A hazafi (Pátkánián R. szát. köl- teménye)	34.
» »	Pátkánián R. költeményeiből: A remény	66.
» »	A haldokló honfi (Sáházizján költ.)	101.

	Pag	
<i>Simay Gergely,</i>	A váni aggastyán (Pátkánián R. költ.)	233.
» »	Az örmények óhaja (Pátkánián R. szatirája)	166.
» »	Az örmény fogoly imája (Sáházizján költ.)	194.
» »	Mondják (Durián költeménye)	235.
» »	Az elnémult lant (Sáházizján költ.)	261.
» »	Valódi nagyság (Pátkánián R. költ.)	303.
» »	Valódi nagyság (próza és költ.)	329.
» »	Áni város (Árarátián költ.)	383.
<i>Simay János,</i>	Lukácsi szelleme (költemény)	338.
» »	Epitaphium (költemény)	358.
<i>Szivárvány,</i>	Szerkesztői látogatás	45.
»	Húsvéti piros tojások	105.
<i>Szongott Kristóf,</i>	Három nő munkatársunk	1.
» »	Isten fizesse meg (Újévi történet)	11.
» »	Szentpétervári örmény közönség.	53.
» »	Cséhánkír-chán Enigolob Mámigonián	65.
» »	Áusztriai örmények	77, 113.
» »	Krimfián, az ecsmiádzini katolikosz	97.
» »	Dr. Issekutz Viktor	229.
» »	Utazás Örményországba	252.
» »	Lorisz-Melikov Mihály gróf	161.
» »	Világosító Szt-Gergely napján	193.
» »	A szamosújvári örmény kath. templom története	201.
» »	Erzsébetváros ünnepe	210.
» »	Dr. Máli István	225.
» »	Korbuly Bogdán	257.
» »	Csásusz Márton	289.
» »	Életrajzi vázlat	359.
<i>Dr. Temesváry János,</i>	Lukácsi Kristóf vezéreszméje.	348.
» » »	A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei	390.
<i>Voith Miklós,</i>	Hogy készült el a Lukácsi arczképe?	334.
<i>Dr. Wislocki Henrik,</i>	A bukovinai örmények	244, 202, 239.
<i>Dr. Wislockiné Dörfler F. Anna,</i>	Az örmény gyermek	42, 84.
—f. Városunk díszpolgára		22.
—ó. »S.« (Arczképvázlat)		24.
—a. »A szegény tanulókat segélyező egyesület«		186.
Az örmények		26.
Az erzsébetvárosi örmény kath. hitközség kérvényéből		122.
Hírfűzér Szamosújvárról		218, 250, 282.

II. Kisebb közlemények.

	Lap		Lap
A főrendiház új tagja . . .	60.	Lukácsi levelezései . . .	377.
A kaukázusi festők . . .	31.	Lukácsi levele Markovics-	
A millenáris kiállítás . . .	189.	hoz	379.
Az »Armenia« hazánk te-		Lukácsi mint magyar histo-	
rületén	254.	rikus	379.
Az »Armenia« külföldön .	254.	Lukácsi mint »méltóságos«	
Az érdem jutalma	411.	ur	375
Az örmény egyház ünnepe	222.	Lukácsi mint nyelvész . .	374.
Az örmény püspökség . .	372.	Lukácsi mint szónok . .	373.
Az újvidéki örmény kath.		Lukácsi önérzete	376.
templom	61.	Lukácsi római útja	372.
Erkölszi diadal	28	Lukácsi-ünnepély	410.
Hazafiság és nemzetiség .	286.	Luszinián Guidó levele .	323.
Hászun levele Lukácsihoz	380.	Meghiusult házasság . .	124.
Husz év előtt	285.	Molkte az örményekről .	124.
Lukácsi arcképe	375.	Osztrák tudósok Ciliciában	92.
Lukácsi a társas életben .	374.	Örmény családok Ámeri-	
Lukácsi Bécsben	378.	kában	189.
Lukácsi és az »Armenia«	371.	Ötszázados emléknep . .	323.
Lukácsi és a műkedvelők	376.	Szamosújvár és a millenium	92.
Lukácsi és az örmény nyelv-		Új örmény képviselő . .	28.
tanítás	377.	Utazás az Ararát felé . .	258.

III. Irodalom és művészet.

	Lap		Lap
A kaukázusi festők . . .	31.	Hangverseny a székely fő-	
A magyar Chorenei . . .	29, 61.	városban	260.
A moszkvai régészeti tár-		Hangverseny Szucsávában	190.
saság	93.	Gróf Kuun Géza és az ör-	
Az »átok« című elbeszél-		mény irodalom	125.
lés örményül	190.	Lapsegély	255.
Az indiai (Calcutta) »Árá«	190.	Ligeti hagyatékából . . .	287.
A külföldi sajtóból . . .	255.	Mentő-csárdás	287.
Dalzen	93.	Örmény nemes családok .	324.
Ékiratos kő	126.	Örmény népisme	287.
Élő képek	63.	Örmény zongoraművész .	324.
Folyóiratunk szerkesztőjé-		Pátkánián hőskölteménye .	255.
nek műve	223.	San-Lazzaro látképe . . .	287.
Gajzágó Salamon életrajza	224.	Szamosújvár írásban és ké-	
Hangverseny	256.	pekben	259.
		Új napilap	256.

IV. Közgazdasági élet.

	Lap		Lap
A gyergyói vasút	288.	A jaffa-jeruzsálemi vasút	32.
A szamosújvári takarékpénztár részvénytársaság	224.	Az orosz-örmény földmivelő jelenlegi helyzete	94.
A török örmények az ipar terén	126.	Gazdagok-e a török örmények?	126.
A válaszüti konyhakertészet	256.	Hazai pénzintézet	190.
Az erdélyrészi Kárpátgyesület	63.	Iparcikkeink a Keleten	288.
Az ipar hiánya Örményországban	32.	Keleti vilákiállítás	94.
		Opium egyedárúság	64.
		Románia és Erdély	191.
		Vasút Trebizondtól Erzerumig	256.

V. Mi újság az örmény világban?

	Lap		Lap
A bulgáriai örmények	256.	Örmények Délámerikában	128.
A katolicismus terjedése	95.	Örmény katona Tonkingban	96.
A Lázarevféle örm akad.	32.	Örmény papir	288.
A pápa és a szultán	95.	Róma és Ecsmiádzin	126.
A szultán — a pápának	64.	Rövid hírek	128.
Az ecsmiádzini katolikosz	192.	Stambulból — Teheranba	192.
Az első örmény nő	288.	Tanulmány-út	256.
Dísz-ebéd	127.	Tudósítás Indiából	96.
Földrengés Kis-Ázsiában	128.	Tűz a szent-sír templomban	127.
Gyászmise	192.	Tűzvész Konstantinápolyban	128.
Gyergyó-Szt-Miklóson	128.	Új akadémiai tanár	288.
Hajóskapitányok	64.	Zavargások Armeniában	192.
Két vesztesség	64.		
Kövér Kalmán	128.		
Magas életkor	32.		

VI. Képeink.

A jelen évfolyamban összesen 20 képet adtunk: Kritsa Klára (1), Harmath Lujza (4), Tutsek Anna (4), XIII. Leo pápa (33), Cséhánkirchán Enigolob Mámigonián (65), Krimián katolikosz (97), dr Issekutz Viktor (229[129]), Lorisz-Melikov Mihály gróf (161), Amirás Vetti (181), a szamosújvári örmény kath. nagy templom (193), a »Salamon-templom« (216), dr. Mály István (225), Korbuly Bogdán (257), a régi tanáczház Szamosújvártt (278), Csásusz Márton (289), Lukácsi Kristót (325), Hangjegy, a szamosújvári gymnasium (363), a szamosújvári árvaintézet kápolnája (369), dr. Aidinián Arzén (381). A zárójel közé foglalt számok a lapszámot jelentik.

VII.

A borítékon: Hazai Krónika, Szamosújvári Híradó, Különfélék összesen huszonnégynél lapon.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

<p> <i>Ábrahám Zachar</i> (Szamosújvár).
 <i>Ábrahámné Gámnán Erzsé</i> (Sz.újvár).
 <i>Dr. Akontz Károly</i> (Kolozsvár).
 <i>Ávedik Lukács</i> (Erzsébetváros).
 <i>Bányai Elemér</i> (Szamosújvár).
 <i>Birány János</i> (Maros-Vásárhely).
 <i>Birány Lukács</i> (Szamosújvár).
 <i>Cselingárián Jakab</i> (Budapest).
 <i>Csiky Lukács</i> (Erzsébetváros).
 <i>Csontos János</i> (Budapest).
 <i>Czetz János</i> (Buenos-Aires; Amerika).
 <i>Duha Dávid</i> (Újvidék).
 <i>Dr. Erődi Béla</i> (Budapest).
 <i>Dr. Esterházy Sándor</i> (Kassa).
 <i>Esztegár Gergely</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Esztegár László</i> (Szamosújvár).
 <i>Fáraó Simon</i> (Csik-Szépvíz).
 <i>Dr. Fejér Dávid</i> (Gyergyó-Szt.-Miklós).
 <i>Fejér Gerő</i> (Gyulafehérvár).
 <i>Fogalyán Tivadar</i> (Mármaros-Sziget).
 <i>Gajzágó Ferencz</i> (Szamosújvár).
 <i>Gajzágó Manó</i> (Budapest).
 <i>Gajzágó Salamon</i> (Budapest).
 <i>Gajzágóné Simay Irma</i> (Kolozsvár).
 <i>Dr. Gopcsa Jakab</i> (Szamosújvár).
 <i>Gopcsa Joáchim</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Gopcsa László</i> (Budapest).
 <i>Govrik Gergely</i> (Erzsébetváros).
 <i>Görög Joachim</i> (Gyergyó-Szt.-Miklós).
 <i>Harmath Domokos</i> (Szamosújvár).
 <i>Harmath Ilona</i> (Szamosújvár).
 <i>Harmath Lujza</i> (Móson).
 † <i>Dr. Hánusz János</i> (Bécs).
 <i>Dr. Herrmann Antal</i> (Budapest).
 <i>Hornyis Ferencz</i> (Gattája).
 † <i>Höke Lajos</i> (Kaposvár).
 <i>Dr. Issekutz Viktor</i> (Erzsébetváros).
 <i>Kapatán Márton</i> (Szamosújvár).
 <i>Karátsonyi Károly</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Kádbéó Ferencz</i> (Maros-Vásárhely).
 <i>Kovács János</i> (Kolozsvár).
 <i>Kozma Döme</i> (Deés).
 <i>Kritsa Klára</i> (Gyergyó-Szt.-Miklós). </p> | <p> <i>Kritsa Konrád</i> (Gyergyó-Szt.-Miklós).
 <i>Gróf Kuun Géza</i> (Maros-Németi).
 † <i>Markovich Jakab</i> (Erzsébetváros).
 <i>Dr. Mály István</i> (Kolozsvár).
 <i>Márton Dávid</i> (Erzsébetváros).
 <i>Dr. Mártonfi Lajos</i> (Szamosújvár).
 <i>Merza Gyula</i> (Kolozsvár).
 <i>Dr. Moldován Gergely</i> (Kolozsvár).
 <i>Dr. Molnár Antal</i> (Budapest).
 <i>Mozsgofján Cháchádur</i> (Bukárest).
 <i>Murádin János</i> (Arad).
 <i>Novák Antal</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Nuricsán József</i> (Budapest).
 <i>Oncs József</i> (Nagy-Iklód).
 <i>Orel Máté</i> (Gyergyó-Szt.-Miklós).
 <i>Ornstein József</i> (Szamosújvár).
 <i>Papp Mózes</i> (Kolozsvár).
 <i>Páll Bogdán</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Patrubány Lukács</i> (Budapest).
 <i>Placsintár Dávid</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Réthy László</i> (Budapest).
 <i>Rudnyászký Gyula</i> (Arad).
 <i>Dr. Salzbauer János</i> (Kolozsvár).
 <i>Sándor József</i> (Kolozsvár).
 <i>Simay Gergely</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Simay Gyula</i> (Kolozsvár).
 <i>Dr. Simay János</i> (Szamosújvár).
 <i>Szongott Kristóf</i> (Szamosújvár).
 <i>Szongott Margit</i> (Bécs).
 <i>Gróf Teleki Sándor</i> (Budapest).
 <i>Dr. Temesváry János</i> (Zombor).
 <i>Torma Zsófia</i> (Szászváros).
 <i>Törös Tivadar</i> (Budapest).
 <i>Dr. Turcsáné Placsintár Gizela</i> (Klzs).
 <i>Dr. Turcsa János</i> (Kolozsvár).
 <i>Turcsa Mihály</i> (Bécs).
 <i>Tutsek Anna</i> (Budapest).
 <i>Veszely Károly</i> (Borbánd).
 <i>Vikár Béla</i> (Budapest).
 <i>Voith Miklós</i> (Szamosújvár).
 <i>Dr. Wislocki Henrik</i> (Budapest).
 <i>Dr. Wislockiné Dörfler F. Anna</i> (Bpst). </p> |
|--|---|

Összesen : 85.

DÁVID ANTA
93 JAN 14
KÉZDI VÁSÁRHELYT

Három női munkatársunk.

I.

Kritsa Klára.

Ez a mívelt, okos, eszes nő Gyergyó-Szt-Miklóson született örömény szülőktől. Nemesi előnévvel nem dicsekszik, de mindkét nagy-anya nemes volt. Apai részről nagy-anyját erzsébetvárosi Lengyel Erzsébetnek nevezték, anyjának anyja pedig rétháti Kövér Margit volt. Ezt a körülményt azért említem, mert ebből megtudja a szives olvasó, hogy e kedves nő ereiben nemesi vér is buzog.

Megboldogult édes atya: Kritsa Lukács köztisztviselőnek örvendő, keresni tudó kereskedő volt;

viselt tanácsosi hivatalt is, az örömény bíró távollétében pedig ezen igen mívelt és ritka becsületességgel bíró férfiú volt a helyettes bíró. Nagy családjért küzdött, mert kétszeri házasságából 17 gyermekkel áldotta meg az Ég. Anyja, Zakariás Róza: a hű hítvesek, önfeláldozó anyák és szorgalmas, házias nők mintaképe.

Klára gyermekkorában igen élénk, vidor volt; azért mondotta egy izromban róla valaki: »Elhibázta ezt a kis leányt a természet, fiúnak kellett volna születnie.« Lehet, hogy nem is bánta volna! Mert gyakran gondolkozott így: »Mivel vagyok én érdemtelenebb, mint fivéreim, hogy nekem nem szabad a templomban ministrálnom?« Nagycsütörtökön megmosta a pap fivérei lábait, ő ellenben ettől a ritka örömtől meg volt fosztva. De ha a nappal valamit megtagad tőlünk, álmaink még-is betöltik vágyainkat. Álmában nem egyszer volt ministránsnak öltözve.

Vannak emberek, kik sok iskolát végeznek és — keveset tudnak; míg mások kevés osztályt tanulnak és mégis — sokat tudnak. Derék irónők az emberek ezen második osztályához tartozik. Tizenhárom éves korában már szorgalmasan olvasta a szebbnél szebb munkákat. A sok olvasmány nemesítő hatással volt lelkére . . .

Most elmondom, hogy minő ok adott írói tollat kezébe.

Szomorú jelentést kap a vidékről, melyben egy család tudatja, hogy azt a rokon lelket, ki hozzája oly gyönyörű költeményeket¹⁾ írt, az Ég kiszólitotta az élők sorából. A gyász-eset kedélybeteggé tette. De a lelki sebre gyógyír kellett! Azért a »Képes családi lapok: társalgó rovatában (akkor volt ilyen rovata is e lapnak) álnév alatt arra kérte olvasó-társait, hogy gyógyítsák ki kedélybetegségéből. Többen vállalkoztak. Egyik azt ajánlotta, hogy járjon társaságokba; a másik, hogy folytasson vele levelezést . . . V. Gaál Károlin ismert nevű irónő — kivel most is levelezésben áll — és az »Ungvári Közlöny« szerkesztője azt ajánlották, hogy írjon cikket. Az előbbi ezt írta: »Levelének okos fogalmazásából ítélve Nagysád képességgel bir az irodalom terén működni; próbálja meg, írjon valamit. Engem az írás mentett meg az örüléstől.« A szerkesztő meg ezt írta: »Írjon egy beszélyt lapom számára. Meglátja, hogy ez a legjobb gyógyszer a kedélybaj ellen; mert dolgot ad az észnek és nem engedi, hogy bús töprengésbe mélyedjen.«

¹⁾ E költemények közül nem egyet közreadott a »Hölgyek Lapja« is. Különösen elragadó szép az, mely ezt a címet viseli: »Klárához.«

Erre tollat ragadott és megírta »Testvérek« című igen sikerült elbeszélését. Beküldötte az »Ungvári Közlöny«-és a »Székelyföld«-nek; mindkét lap javítás nélkül közölte. Ezután sűrűbben jelentek meg talpraesett dolgozatai, többnyire vidéki lapokban, legtöbb az »Ungvári Közlöny«-ben. Álnév alatt is irt (ezt a két álnevet használta: »Lidérczfény« és »Gyászfátyol«) néhány cikket a »Hölgyek Lapjá«-ba. A »Magyar nők lapjá«-ban is dolgozott valódi és álnév alatt. Egyszer Jámbor Lajossal¹⁾ ketten irtak egy beszélykét »Elhervasztva« címmel. Jámbor, ki dolgozatuknak ezt a czimet ajánlotta: »Romeotlan Julia és Juliátlan Romeo« — megírta az első részt, a hősnő történetét pedig Kritsa fejezte be. — Ezelőtt irt költeményeket is.

Szép tollú munkatársunk nem azért irt, hogy abból anyagi hasznot várjon, vagy hírnévre tegyen szert: az írásban gyógyszerert keresett és talált is. Ha körülményei megengedték volna, hogy hivatás-szerűen foglalkozhassék az írással, akkor e tehetséges nő dolgozataiból most kötetek telnének ki. A mit irt, az mind szép, mind jó, mind nemes. Folyóiratunkban kifejtett elismerésreméltó dicséretes munkásságával nemcsak az »Armenia« olvasóközönségének méltányos tetszését vivta ki, hanem még a tengereken túl: Ámerikában is feltűnést keltett. A dicső magyar tábornok: Czetz János Buenos Airesből, Kritsa Klára egyik talpraesett dolgozatáról (»Képzlet és való«) úgy nyilatkozott, hogy az »finom tollal és érzéssel van írva.«²⁾

És e sok szép tulajdonsággal felruházott nő a toll mellett, mit oly ügyesen forgat, a háziasság kötelességeit is teljesíti: süt, főz, varr. Úgy van nevelve, hogy tud a társalgó teremben úrnő lenni, de — ha a szükség úgy hozza magával, — megfogja a főzőkanalat is. Bárcsak minden anya ilyen nevelést adna leányának!

¹⁾ ki jelenleg szerkesztője a »Lugas« című gyermeklapnak, mely a »Magyar nők lapjá«-nak havi melléklete.

²⁾ L. »Armenia« 1892. évfolyam 170 lap.

II.

Harmath Lujza.

Harmath Lujza és Tutsek Anna, a magyar írónők-ről Faylné-Hentaller Mariska által irt életrajzi és irodalomtörténeti műben a következő adatokkal van bemutatva: »Harmath Lujza 1877-ben a »Fővárosi Lapok«-ban megjelent »Szép csángó lány« elbeszélésével keltett figyelmet. Csakhamar munkatársa lett több budapesti lapnak, az Erdélyi Híradónak, Armeniának.

Első önálló kötete 1884-ben jelent meg: »Fény és árnyék« címmel. »Egy kis darab a nagyvilágból« című könyve is összegyűjtött elbeszéléseit tartalmazza. Eredetiség és erő nyilatkozik műveiben. Fordított Carmen Sylvától egy kötetet. Költeményei is vannak s ezek közül »Peti cigány« valóban szép vers, a »Hatszáz magyar dal« gyűjteményben jelent meg. Harmath Lujza Erdélyben, Tordán született és igen gondos nevelésben részesült. Gyermekkorában elárulta már irói hajlamát és azóta nem sokat bár, de szépet és szépen ir.

III.

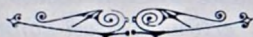
Tutsek Anna.

Tutsek Anna neve hamar ismeretessé lett az irodalomban. A »Fővárosi Lapok«-ba kezdett írni e kedves fiatal hölgy, mely lapnak állandó munkatársa. Ir a Magyar Salon, Ország Világ, Pesti Napló, Armenia, Erdélyi Híradó és sok más lap számára. Mindig és mindenhol örömet olvasunk tőle. Neki még nagy jövője van. Tutsek Annának gyermekkorá

óta fő szenvedélye volt az írás. Kis lány korában már irt és barátnőinek olvasta fel dolgozatait. Midőn szülei észrevették hajlamát, kiképeztették és ő csak akkor irt a nyilvánosságnak, midőn irodalmi tanára Szász Béla, kolozsvári egyetemi tanár azt mondta neki, hogy »már a világba léphet.« Önálló kötete: »Elbeszélések és rajzok« 1886-ban jelentek meg. A lapok általános elismeréssel nyilatkoztak e munkáról. A »Fővárosi Lapok« így írja birálatát: Ritkaság fiatal leányban az életnek oly érett fel-fogása, mint minő az ő műveiben nyilvánul. Szereti a belső embert, a lelket festeni és történetei, jellemzéseai egészséges realismussal, s egyszersmind ily előadás költészetével birnak. Irt néhány irodalmi tanulmányt is regényekről és regényírókról s a mit Kemény Zsigmondról irt, az ítélő képességének dízére válik. Nála az írás nem a szereplés viszketege, hanem belső szükség.»

Szongott Kristóf.

A lelkész.

— Pátkánián Rátáel költeménye. —

*Ki áll amott, a templom közepén:
Égnek emelve reszkető kezét, —
Könnycsok borítják bűvös szemeit, —
A sokaság figyelme rajta csügg!
Mindenki őt atyjának nevezi,
Szent áhitattal buzgón környezi;
Törvény gyanánt tekintik szavait
S megvallják neki szívök titkait.*

*A lelkész az, ki oldja föl a bűnt,
A kapcsolat menny és a föld között,
Az Úr nyájának éber pásztora,
A lelki kincsek őrző anyaga!...
Ki tisztítja meg Ádám ősbűnét?
Ki osztja ki az Ég bocsánatát?*

*Kitől kapjuk a vigasz szavait?
Hogy enyhítse szívünk keserveit!*

*És betegen, ha ágyba roskadánk,
S reménytelen' csak a halált hívók —
Elhagyatottan és hazátlanul —
Ki nyújtá, első, a segélyt felénk?
Vagy mint a tévedt bárányok, vakon
Ha tátongó mélységnek haladánk:
Ki állított meg? — s jó utra terelt,
Örködve folyton hivei felett!*

*Vagy ha szemünket bűneink miatt
Emelni égre már nem volt erőnk —
S feledve Istent, vallást, szent hitet,
Követtük el a léha tetteket, —
Ki adta meg a bűn bocsánatát?
Ki enyhítette lelkünk bánatát?
Ki áldoz értünk részvét-könnyeket? —
Hogy elnyerjük az örök életet!*

*Mindig csak ő, — a lelkek pásztora,
Kegyes, szelid és áldott főpapunk:
Árvák atyja, ki védi a szegényt,
Felszáritja, mint testvér, könnyeit:
Álmatlan szemmel ő figyel reánk,
Virraszt fölöttünk a mi jó „atyánk“,
Tiszteljük őt, szeressük szüntelen,
Bárhol s mikor előttünk megjelen!*

*Hisz! életét javunkra áldozá,
A hirt, s világi elvet elhagyá:
E földtekén hiába keresünk —
Hivebb atyát mi nála nem lelünk!*

Magistros Gergely herczeg

XI-ik századbéli örmény író.)*

I.

Magistros Gergely egyike azon kevés számú örmény íróknak, a kik nem tartoztak az egyházi rendhez. A legelőkelőbb örmény családok egyikének ivadéka jelentékeny szerepet játszott hazájának közügyeiben, fontos polgári hivatalokat viselt s ismételve ruháztak reá katonai parancsnokságokat is. Fejedelmi származása s az általa viselt jelentékeny köztisztségek az irodalom terén működő más honfitársaival szemben abba az előnyös helyzetbe juttatták, hogy életének eseményeit s viselt dolgait megőrizte számunkra az emlékezet. Már kora ifjúságában a katonai pályára szánták ugyan, de nagy előszeretetét az irodalmi foglalkozás iránt nem gyöngítette meg se a hosszas tábori élet, se a hivatali tevékenység; sőt inkább egyenlő odaadással szentelte magát úgy az államférfíúi kötelességeknek, mint az irodalmi tanulmányoknak. A kor, melyben élt, a nehéz viszonyok, melyeken át kellett mennie, az udvari cselszövények, melyekkel szembe kellett szállania, igen kevés befolyással voltak irodalmi és tudományos életére; buzgó keresztény hite és nyugalmas bölcsellete vigaszt nyújtott neki a kegyvesztés időszakaiban s a tanulmányok és munka megkönnyítették számára a sors csapásait, a számkivetés súlyát.

Oly időszakban élvén, a midőn teljes hanyatlásnak indult a nemzeti nyelv, azon kiváló alkotásokhoz fordult, melyek főkincsét képezték akkoron az örmény irodalomnak. Megtanulta a görög és syr nyelvet is, összegyűjtötte az e nyelveken szerkesztett kéziratokat s mint maga feljegyezi leveleiben, több jeles munkát le is fordított örményre. Tanúja volt legitim uralkodói, az áni-i Bagrátidák trónvesztésének, mely időszámításunk tizenegyedik százada közepe táján következett be. Ebben az időszakban Örményország,

*) Victor Langlois, *Mémoire sur la vie et les écrits du prince Grégoire Magistros, duc de la Mesopotamie, auteur armenien du XI. siècle* (Journal Asiatique, VI. serie. 13.)

minden oldalról kitéve a muszulmanok támadásainak s folytonos küzdelemben a byzanci udvar zsarnoksága ellen, mind többet és többet vesztett nemzeti jellegéből. Magát a vallásos hitet is megingatták a görög papságnak alattomos cselszövényei s a propagándája egyes szakadóroknak, a kik hizelegtek a nép szenvedélyeinek, hogy annál könnyebben elszakithassák azt a gregorianus papságtól. A nemzeti nyelv is megérezte az idegen hóditók befolyását; egészen ellepték az országban akkor elterjedt nyelvekből, a görögből, perzsából és arabból átkölcsönözött kifejezések.

Magistros Gergely maga is, ámbár teljes odaadással fáradozott a nemzeti nyelvnek és irodalomnak emelésén, iskolákat alapított s a papság törekvéseit is támogatta, mégsem volt képes magát teljesen kivonni a neologismus befolyása alól. Irataiban hemzsegnék az örmény nyelvtől idegen kifejezések s minduntalan szemekbe ötlenek a bizarr fordulatok, melyek olykor nagyon megnehezitik a styljének megértését. A már említettük fordításokon kívül Magistros Gergely több munkát irt, a melyek nagy becsben állottak az örménységnél. Annyi könnyüésege volt a tollának különösen a verselésben, hogy egy hosszú vallási költeménynek a megírása nem vette három napnál több idejét igénybe.

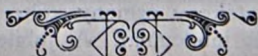
De a minnek legnagyobb része volt az irodalmi tekintélyének megalapításában, az mély és alapos tanultságról tanúskodó levelezése. Sokat olvasván és sokat megőrizvén emlékezetében, böven elárasztotta leveleit a megtanult dolgokkal. Nagy volt a jártassága a szent és világi történetben, a görög és keleti mythologiában, a nyelv- és természet-tudományban, a bölcseletben és matematikában s kedvteléssel értekezett leveleiben mindezekről az ismeret-ágakról. Ezeknek a leveleknek mindenike érdekes részleteket foglal magában a legkülönbözőbb dolgokról, elannyira, hogy Magistros Gergelyt teljes joggal elnevezhetjük encyclopedistának. Levelei közül, melyek tartalmát közleményeink során bővebben ismertetni fogjuk, nyolczvanhármat az ecsmiádzini kolostor gazdag kéziratgyűjteménye foglal magában. Kettő a levelek közül versekben van írva. A tartalomnak gazdagsága és változatossága daczára elé-

rulja e levelek irálya barbarságát a kornak, melyben a szerző élt. A scolasticus, nem egyszer pedans tudakosságon csak nagy nehezen törnek át a gondolatok. Ugyszólván minden során a leveleknek visszatükröződik a görög nyelv és irodalom mélyreható befolyása.

Magistros Gergely levelei különben három csoportra oszthatók, dogmatikai, bölcseleti és magán levelekre. Legalább ezt a felosztást tette Kárékin Szárochánian vártábiéd, az »örmény irodalom történeté«-nek tudós szerzője. A dogmatikai levelek közt legérdekesebb az, melyet a syriai patriarkhához intézett, mint Vászpurágán és Dáron kormányzója s a melyben különösen a thonthraciaiak sectáját tárgyalja. Figyelemreméltó az a válasz is, melyeket Ibrahim emirnek küldött, a ki arra kérte, világosítaná meg a kereszténység igazságait s a hitnek mysteriumait. Kevésbé érdekesek a bölcseleti levelek. Magistros Gergely felhasználja ezekben különösen a gyümölcs- és hal-küldeményeket általános elmélkedésekre a gyümölcsökről és halakról s szójátékokra, melyek gyakran érthetlenné teszik a stíljét. Nevezetesen az a levél, a melyben tanítványának, Váhrámnak szemrehányást tesz a restségeért, tele van ily alig érthető kifejezésekkel. Viszont igen érdekes egy némelyike a magán leveleknek, melyek egészen feltárják előttünk írójuknak a jellemét, s sok részletet foglalnak magukban életének eseményeiről s családjának tagjairól. Megemlítendő különösen az I. Péter katolikoszhoz intézett levél, a ki hirül adta szerzőnknek Kákig király iránta való rosszindulatát; s a válasz János sziuniai püspöknek, a ki részvétét fejezte ki Magistros Gergely nagybátyjának elhunytá fölött. A válasz költői lendülettel tolmácsolja írójának kegyeletes érzéseit az elhunyt iránt, a ki szerető gondozásban részesítette őt a gyermekkornak szeretetre leginkább rászoruló éveiben.

— A második közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

Sáházizján Szêmpádnak.*)

Dzáduriántól.

Homlokod ha Michel-Angelónak
Lángeszétől fényes, büszke volna,
És előtted — új műalkotónak —
Europa földig meghajolna:
Elmerengve bús örmény hazádon —
Áldoznál-e idegen oltáron?

Hogyha földi, vak szerencse érne,
És e század Krözussa te volnál,
Gazdagságra, hatalomra, fényre —
Sokkal nagyobb a bölcs Salamonnál:
Azt a sok jajt elnéznéd-e végig,
A mi felnyög, felcsap a nagy éjig?

Nem, nem, oh nem! Lelked hő szerelme
Nemzetünkre fényt, derüt sugárzott,
S keblünk bütől csordultig ha telne —
Elkisérnél föl a Golgotához...
Harmincz éve zengi ezt a lantod,
S lelkünk érte három tized óta
Zengi vissza hálakép a hangot:
Áldjon meg az ég, föld Alkotója!

Fejér Gerő.

*) Sáházizján jelentékeny örmény költő (Moszkva) tavall tartotta harmincz éves írói jubileumát. A jubileum napjára (ápril 9.) írta Dzádurián ezt a költeményt.

Isten fizesse meg. . . .

— Újévi történet. —

December utolsó és január első éjszakája volt, egyike azon havas és hallgatag éjszakáknak, mikor a természet mintegy meg van halva és a föld megfagyva. . . .

B. falu lakói a jó meleg szobákban gyermekeikkel az újévet (gághánt *kuuuhun*) ünnepelték; az asztalokon mindenütt dáláuzi, sütemények, aszalt gyümölcs. . .

Valóban kimondhatatlan örömet okoz az újév a gyermekeknek, kik türelmetlenül várják a mosolygó angyalt; mert ez az ó-év élettelen tetemén könnyedén átkelvé, — jön és virágbokrétát, édességet és játékot oszt mindenfelé. Azért minden családapá e napot gyermekeire nézve örömnappá teszi.

De jaj annak a gyermeknek, jaj annak a szerencsétlen lénynek, ki még gyermekkorában fosztatott meg az anyai ölelő karoktól az atya szeretetétől; erre nézve a természetnek nincs szépsége, a napnak sugara, a tavasznak virága és az újévnek játéka. Az ilyenre senki sem vet rokonszenves pillantást, az ilyent senki sem fogadja a könnyörület mosolyával. A szerencsétlen gyermekek ezen osztályához tartozott a szegény Héránus is, ki igen korán elvesztette szüleit. Dunnyogva fogadta házához egy távoli rokona: a vén asszony. Isten a megmondhatója, mennyi nyomort, mennyi nélkülözést és szemrehányást állott ki e szerencsétlen leány. Oly fukar volt a vén Iszguhi, hogy a szegény leánykától még a darabka kenyeret is sajnálta.

Ketten együtt, a falu felső végén, kis házikóban laktak. Tüzet e falak nagy ritkán láttak és ha néha Héránus a hideg ellen panaszkodott. . . erős lármával hallgattatta el.

Újév éjszakáján szomorú ellentétet képezett Iszguhi sötét háza, a többi házakkal szemben, melyek kivétel nélkül mind ki voltak világítva. A fősvény asszony házában csak egy óráig égett gyertya. Héránus összekuczoródva ült egy szögletben — szomorúan; úgy fázott, — hogy fogai vaczogtak.

— Pusztulj, menj feküdni — rivalt az öreg a lányra. Csak ettől a haszontalantól szabaditana meg az Isten. Aztán elővett egy darab száraz kenyeret és azt Héránus szeméi közé dobta. A szegény leány felvette a kenyeret és ágyához ment; itt sűrű könnyei áztatták a kenyeret, mit zokogva fogyasztott el. — Beh nagy bűnös vagyok én, hogy így meg vagyok fosztva minden szeretettől! Más gyermekek e perczen mily boldogok; nemcsak szüleik karjai közt nyugszanak, hanem még ajándékokat is kapnak. És én... Könnyei megkönnyítették lelki fájalmát. — Még megvigasztalhat a könyörületes Isten! Aztán keresztet vetett magára: imádkozott. Elaludt. Szép álmodott.

Reggel korán kelt, hamar felöltözött, rendbe hozta aranyfürtjeit, kitakarította ocska ruháját, felvette felöltőjét és szóltalanul kiment az ajtón. Az öreg asszony még aludt.

A templomba sietett. Ő volt az első, de utána mások is jöttek. Az oltár fel volt díszítve, a csillárookban égő gyertyák; a tömjén-füst égig emelé fel az ájtatoskodók imáit és kéréseit. A kis leány letérdelt a márvány-padozatra és összetett kézzel imádkozott; kérte Jézust, ki anynyira szerette a kisdedeket, hogy vessen reá is könyörületes tekintetet. Midőn mise után kijött a templomból, végtelen örömet érzett szívében: a hit kellemes sugara fakasztotta ezt az örömet. Rég érezte magát ilyen jól! Megfeledkezve Iszguhiról és ennek durva bánásmódjáról, vigan lépdelt a csikorgó havon; az éjszakai szél, mely arany hajfürtjeivel játszott, hideg csókot nyomott rózsa-arczára.

Oh boldog gyermeki kor, mily irigyletes vagy! Elhalad melletted a nehézségek sötét angyala, de fényedet meg nem homályosíthatja és csak midőn eltűntél mintegy bűv-álmom, csak akkor érezzük az élet nehézségeit; ekkor gyakran jutsz eszünkbe, te boldog kor!

A templomtól nem messze egy fal mellett ült egy koldus asszony, ölében gyermeke, kinek gyöngé testét csak egy darab rongy fődte. Többen haladtak el előtte, de nem akarták látni; egy könyörületes szív 10 párát vetett márkába. Elvette és megköszönte.

Alig vette észre Hêránus a koldust, így kiáltott fel: »Istenem! ez nálamnál nyomorultabb!« Aztán levetette felöltőjét és a félig megfagyott gyermekre tette. A koldus-asszony ezt látva megfogta a jólelkű leány kezét és égre tekintve végtelen hálával így sóhajtott fel: »Isten fizesse meg!« A megindult Hêránus alig tudta könnyeit visszatartoztatni. Fázott ugyan, de azért áldotta Istenét, hogy lépteit erre vezérelte. Igen édesen csengtek füleiben e szavak: »Isten fizesse meg!« Tovább ment, de alig haladt néhány lépést előre, eszébe jutott a házi vén asszony. — Megkérdi, hol a felöltő? Mit fogok neki mondani? No lesz szidás, verés!

A míg ő e szomorú gondolatokkal foglalkozott, hátulról gyöngéd női kéz érinti vállát; hátranéz és maga mellett uri nőt lát és egy gazdagon öltözött leánykát, ki — úgy látszott — vele egykorú.

— Leányom! — szólítja meg az úrnő — így felöltő nélkül nem fázol-e?

Nem, asszonyom! Aztán az a szegény kis gyermek — ekkor a koldus gyermekére mutatott — még jobban fázott.

Az úrnő rokonszenves tekintetet vetve reá, kérdé:

— Van anyád?

— Nincs asszonyom!

— Atyád, nővéred, vagy fivéred?

— Sem apám, sem nővérem, sem fivérem!

— Tehát ki gondoz?

— Egy vén asszony: távoli rokonom.

— Szeret tégedet az a vén asszony?

— Dehogy, sőt gyakran meg is ver — ok nélkül!

Az úrnő már kivette zsebéből erszényét, midőn leánya idegen nyelven néhány szót sugott fülébe. Erre az asszonyosság Hêránus felé fordulva mondá:

— Leányom kér, hogy jer el velünk házunkhoz, mert ott veled beszélni akar.

A szegény leány előbb gondolkodóba esett ugyan... de nem utasította vissza a lekötelező szivességet.

— Istenem, mily fönséges ház ez?

A nyomor közt nevekedett gyermek nem volt képes bámulatát és csodálkozását fékezni: mindenütt fény, szőnyeg,

bársony! Kevés vártatva a szolgál megrakott asztalt tett elejébe: volt azon édesség, sütemény, gyümölcs — böven. Nem mert semmihez nyulni, de később, a kedves házileány biztatására, enni kezdett. Eddig ilyen izletes dolgokat csak álmában éldelt.

A házileány úgy megszerette, hogy meg se mozdult mellőle: arany hajfürtjeit simogatta és gyönyörködött szépségében.

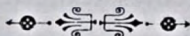
— Anyám, látod mily beteges, kedvetlen vagyok; naponként annyit nem eszem, mint egy madár, mert egyedül vagyok; ennek a kedves leánynak társaságában ellenben sokkal jobban telnének napjaim: futkosnék, vigadnék. . . Fogadd magadhoz, hadd növekedjék fel velem együtt, mert így kettős jót tényeznél!

A jó anya édes-örömet teljesítette egyetlen gyermeke kérését. Két nap múlva gyermekévé fogadta Héránust, ki ezután — a jólét közepette — csak úgy emlékezett Iszguhi gorombaságaira — mint régi emlékekre.

Isten bőségesen »megfizetett« neki!

Örmény eredetiből (»Árevelk«).

Sz. K.

Örmény mesék és mondák.

Dr. Wlislöcki Henrik nagy érdemet szerzett magának azzal, hogy a bukovinai és erdélyi örmények meséit és mondáit összegyűjtötte és német fordításban kiadta.*) A könyv darabjai egytől egyig érdekesek, a toldalékban közölt közmondások pedig igen becsesek; ezekből néhányat itt ezennel be is mutatunk:

Ha a gazdag kigyót eszik, azt mondják: gyógyítja magát; de ha ezt a szegény teszi, azt mondják: éhes.

A ki tojást lop, tyukokat is fog lopni.

A mi a macskának játék, az az egernek halál.

*) Märchen und Sagen der Bukovinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von dr. Heinrich von Wlislöcki. Hamburg, 1892.

Az élőfa így szólt a fejszéhez: Nem dönthetnél le, ha nyeledet nem tőlem nyerted volna.

A szerelem a lélek fogfájása.

Szivem nem asztaltakaró, azért mindenüvé ki nem terithető.

A szamar hétféle módon tud uszni, de ha a vizet látja, az uszás minden módját elfelejti.

Németből:

Ábrahámné Gámán Erzsi.

A georgiaiak és örmények.

Kaukasia sok és különböző nyelvű népe közül csak az örménynek és georgiainak van műveltsége és irodalma. E két nemzet, melyeknek dicssteljes multja ismeretes, évszázadokig éldele az önálló függetlenséget. Korán felvették a kereszténységet, melyért élet-halál harcot vivotak. A kereszties háborúk alatt, mint egyetlen képviselői Keleten a kereszténységnek, kétségbeesett ellenállást tanúsítottak a megszámlálhatlan mohamedán csordákkal szemben; de végre mégis elveszítették politikai jogaikat. Még most is üldözést és elnyomást szenvednek régi és új ellenségeiktől.

Jól tudták az örmények és a georgiaiak azt, hogy ők egymásra vannak utalva; azért majdnem minden alkalommal nemcsak testvéri segédkezet nyujtottak egymásnak, de sőt egymásért vért is ontottak. Megtörtént az is, hogy nem egy ízben egymás ellen is fogtak fegyvert; de ezen el-elmuló ellenkezés, melyeknek kevésbbé szomorú következményei voltak, jelentékeny nyomokat nem hagyott hátra; sőt egymás közt szorosabb szövetségre kényszerítette őket közös ellenségük ellen, mely mindkét ország függetlenségét megtámadta.

A régi időkben, midőn a görögök a perzsák ellen harcoltak, Örményország szolgált harctérül. (Most is ez az eset fog előfordúlni, ha az orosz háborút izen a töröknek). Ellenben a kedvezőbb fekvésű Georgia, mit a hatalmas

kaukazusi hegység véd, megkímélve maradt a háborúk pusztításaitól; azért itt több nyugalom uralkodott és a műveltség is könnyebben fejlődhetett volna. . .

Azonban a történelmi tények az ellenkezőről tesznek tanúságot. A ki e két nemzet történelmét olvassa, meggyőződést szerezhet arról, hogy mily nagy befolyást gyakorolt és gyakorol még mai napság is Örményország Georgia művelődésére. Szt. Meszrob, az örmény abc feltalálója, Georgiába küldetett volt „katholikosz'-nak; itten kifejtett páratlan tevékenysége maradandó nyomokat hagyott hátra; korszakos érdemei közé tartozik az, hogy Georgia számára is abc-t talált fel: ezen betűk az örmény abc mintájára készültek. A ki valaha georgiai templomi könyvet látott, azonnal észreveszi a meglepő hasonlatot, mely a két abc-rendszer között létezik.

Georgia legnagyobb királyai, sőt maga a legkiválóbb királyné: Támara is örmény uralkodó-házból (Pákráduni) vették eredetüket.

Nagy a száma azon hittani, orvosi és jogi munkáknak, melyek georgiaiak által örményből georgiai nyelvre fordítottak. A fordítók közt igen jelentékeny helyet foglal I. Antal, Georgia »katholikosz«-a, ki az örményt oly jól beszélte, mint anyanyelvét. A georgiai királyok közül is sokan tudtak örményül. IV. Vachtang király, a Mechithár Kos által összegyűjtött »örmény törvények«-et lefordította; a mű szerkesztője maga a király volt. Tiflisben magához hívatta Názás Hovnáthán nevű örmény költőt — ki nem volt a georgiai nyelvben jártas, hogy ez palotájában örmény dalokat énekeljen. Még az is fel van jegyezve, hogy mely dalok nyerték meg az uralkodó tetszését; ezeket rendszeren ismételtetni szokta. Jól beszéltek örményül utódai is: Tejmuráz, Geord, Dávid. Ez utóbbi, ki Ábámelikián nevű örmény herceg leányát birta nőül, az ecsmiádzini örményekkel örményül levelezett.

Az, ki ismeri az örmények és georgiaiak közt a multban létezett és jelenleg is fennálló viszonyt — tudja, hogy a georgiai kulturának az örmények és az örmény irodalom voltak (és ma is ezek) főtényezői. A híres georgiai népköltők, sőt Témokveli és Rustáveli is örmény eredetűek.

Rustáveli művei képezik Georgia régi irodalmának legnagyobb kincsét. Ezen fölülte gazdag népköltészethez rajzokat a czár rendelkezéséből az európai híró magyar művész: Zichy Mihály készít.

Néhány hónappal ezelőtt tett közzé a kitünő örmény régész és néprajzi író Jérczhián néhány dalt, melyeket egy kéziratban talált. Minden dal alatt ez a megjegyzés áll: *Էս երգը մի երգչէ ասած է, որ ազգով վրացի է, քայք դարիւ. Օղտն է ասով իրեն:* Az az: E dalt költötte egy georgiai nemzetiségű dalmok, kit Charib-Oghlánnek neveznek. Ez a georgiai, örmény dalmok volt, ki örmény költeményeket írt. Jérczhián kiderítte, hogy Chárib-Oghlán, ki a jelen század első felében élt, egy Diákon nevű georgiainak volt fia. A legjobb dalmokok közé sorozzák.

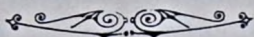
Minden georgiai kereskedő, valamint száz meg száz család, melyek örményekkel érintkezésben állanak, mai nap-ság is igen szépen beszélnek örményül. Midőn a kiváló georgiaitól: Pokárowtól azt kérdezték, hogy georgiai létére miért beszél otthon mindig örményül, ezt felelte: *Հայերէնը օճաղի նախար քանիքալու քերէ:* Hájerené odsáchi hámar párákhágu pére. (Az örmény nyelv áldást hoz a tűzhelyre).

A történelem tanuskodása szerint évszázadok óta a legjobb egyetértés uralkodott az örmények és georgiaiak között. Ma is barátságos viszonyban élnek, habár az orosz minden áron arra törekszik, hogy meglazítsa a jó egyetértés kapcsait. Az örménnyel és mohademánnal szemben az orosz, nemcsak mindig a georgiainak: a gyöngébb kisebbségnek fogja pártját, hanem mindig ezt kiáltja fülébe: »Az örmény juttat titeket tönkre; ime ezek folytonosan gazdagódnak, ti pedig napról napra szegényedtek; a földbirtokok is az örmény kezeire jutnak« . . . Mindezek daczára a georgiai követendő például nem az oroszra válaszsza, hanem tettben, cselekedetben az örményt utánozza. Ime a sok közül egy példa! Évtizedek óta adják elő az oroszok Tiflisben »Faust«-ot és a georgiai erre a körülményre ügyet sem vetett; de mihelyt örmény színpadra került: két hét mulva már a georgiak is lefordították azt.

És mindez nem a vak utánzás következménye. A mi jó az örményekre nézve, az jó nekünk is — mondják a

georgiaiak és e szerint is cselekednek. Az örmény és georgiai értelmiség minden kínálkozó alkalmat felhasznál arra, hogy kölcsönös rokonszenvüknek kifejezést adjanak. A georgiaiak közül azok, kik nem tartoznak a rövidlátók osztályába, folyton-folyvást ezt hangoztatják nemzetfeleik füleibe: »Apáink testvérüknek tekintették az örményt; kövessük mi is eszélyes őseink eljárását.«

Cselingárián Jakob.

Új-év reggelén.

Annának — így hívták az örmény kereskedőnek egyetlen leányát — mindene volt, mi a földi boldogsághoz elegendő: gondos apja és szerető anyja... De a halál angyala kiragadta a boldog kis körből a családfőt. Anna azonban nem érezte az árvaság nehéz súlyát egész nagyságában, mert a szerető anya melengető kebelén megnyugvást talált. Eltávozott a kereső kar; azért most nekiök kellett megszerezni munkájukkal azt, mi mindennapra elégséges. De azért sorsukkal meg voltak elégedve! Nem-sokára az Ég az anyát is magához szólította. Annának anyja volt mindene: anyjával tehát elvesztette mindenét.

A szobában, hol eddig boldogság és megelégedés honolt, most az árvaságot és a szenvedést találjuk. Ezek társaságában tölti az élet sokféle bajai közé dobott és mindenkitől elhagyott ifjú leány szomorú napjait...

Elérkezett Szilveszter napja. A harang komoly szava az elmuló év utolsó estéjén a templomba hívja hálaadásra az embereket. Hálaadás! E szó kifejezi az emberi érzelem összes nemes megnyilatkozását, melylyel azok iránt tartozunk, kik velünk jót tettek. A templom fényes belsejét ezer gyertya és mécsvilág ragyogja be. A visszaverődött fénysugarak menyynyé varázsolják az Istenházát, melynek hajója telve van ájtatoskodó emberekkel. Egy félreeső helyen térdelt Anna: s buzgón imádkozik; halvány arczán az igaz ájtatosság és szendesség erényvirágaival. E szent helyre jött, hogy elpanaszolja szívének fájdalmát és feltárja

lelkének nyugtalankodását. Búbánat mardosta szívét! Midőn a pap ajkai hálaadó énekre nyitak meg, halkan ő csak ezt rebegte: »Istenem, legyen a te akaratod!« Ez vala megtört szívének legnagyobb panasza.

Sz... város legszebb épülete: az örmény templom. Minden látogató, ki e csinos helységbe jő — megnézi e nevezetességet. Ezen alkalommal is egy idegen férfi foglalt helyet egyik padban. Alig lehetett a szép fiatal 28—30 éves. Bizonyára jó vallásos nevelésben részesült, mert lelki örömmel hallgatta végig az egész egyházi szertartást. Már ki akart jönni, midőn pillantása a térdeplő Anna könnybe lábadt tekintetével találkozik. Egyszerre, mint a villamfolyam, különös érzés futotta át egész lényét. Kiment mindenki a szentegyházból; csak még egyedül Anna imádkozik. De letörli nedves arczát és kijön ő is. Haza felé tart. Az idegen nyomában van. A leány egyet fordít kulcsával az útcaajtó zárjában... és eltűnt a kísérő szemek elől.

Hideg téli idő volt. Az éjjeli-őr bundájába zsugorodva ott kuporgott egy utcai padon. Alig lehetett egy-egy embert látni. Annának kis szobája, melybe anyja halála után meghuzta magát, jól be volt fűtve és mégis úgy érezte, mintha egész testét hideg borzongás futná végig. Még egyszer sem volt az árvaság nehézségének súlya oly nyomasztó, mint épen most. Elgondolta, hogy mindenkinek van szerető családi otthona... és ő csak egyedül — árván. Árvaság, kit ne inditana meg e gondolat! Anna szemeire nem jött álom. Egy hosszú éjszakát töltött nyugtalanul. De hirtelen félbeszakítja gondolatait, mert neki úgy tetszett, mintha valami titokzatos hang szólna hozzája. Képzete maga előtt látta édes anyjának szellemét, ki fehéren lefátyolozva, mint egy őrangyal lebegett felette; azután karjaiba ölelte és anyai kebelén melengette hideg testét...

Nemsokára pitymallani kezdett. Anna fölkel. De kopogtatást hall szobájának ajtaján.

— Tessék! és fölnyitá az ajtót.

— Levelet hoztam egy idegen urtól — mondá a küldött...

Anna reszketve vette kezeibe a levelet; hamar feltörte a piros pecsétet. Egy névjegy volt benne, melynek egyik lapján e név: V... Róbert, másik oldalán ez az irás: »Bocsásson meg, hogy ily korán alkalmatlankodom; de az új év reggelén én akarom Kegyednek az első, Snorhávör nor dári-t (Boldog új-évet!) mondani. Az új-év, melyre ma felvirradtunk, oszlassa el bánatát, hozza meg elveszített boldogságát. Szíves engedelmével, ma személyesen is teszem tiszteletemet. Ne zárja el előlem ajtaját, ki Kegyednek legnagyobb jóakarója vagyok. A tulirt.»

Anna letette a levelet, kötényével befedte arcát és elkezdett zokogva sirni.

— Mit tegyek? Elfogadjam-e látogatását, vagy zárjam el előle ajtómat? Mit mond majd a világ? Hiszen az emberek oly rosszlelkűek, telve vannak lelketlenséggel!

Nehéz választás előtt állott. Jövő boldogsága függött e választástól. Mit tegyen? Nincs kihez forduljon, nincs kitől tanácsot kérjen; szenvedéseit pedig senki sem szünteti meg...

A falon feszület függött, a melyet Anna édes anyjától örökölt. Feltekintett e szentelt jelvényre és megvigasztalódott. Azonnal készen volt elhatározásával. Abban állapodott meg, hogy Róbert látogatását elfogadja.

Tiszta, derült égről vetette le a nap fénysugarait a hóborította földre. Az utcán a díszfák ágain sűrű zúz-mara; az éhes madarak le-lerepültek, de alig találtak enivalót...

Az utcák szokatlanul népesek. Mindenkinek van valakije: rokona, jó barátja; felkeresi tehát, hogy új-év napján elmondja neki azt, mit szive érez, lelke óhajt. Bár merre megy, mindenütt énekhangot hall: a »kántálók« házról házra járnak.

Anna izgatottan várakozott Róbertre. Leült, majd ismét felállott, kitekingetett az ablakon: idegent nem látott.

— Vajjon miért jön az az ifjú ember? Talán csak nem akar elv....?

Csendes kopogtatás.

— Szabad!

— Bocsánat — mondá Róbert — én vagyok, ki ma korán reggel levelemmel alkalmatlankodni és jelen tisztelgő látogatásomat bejelenteni bátor voltam. Nevem: V.... Róbert. Nincs fényes állásom, mert csak olyan falusi birtokos vagyok. Tegnap a templomban láttam, midőn leborulva imádkozott. Egy tekintet elég volt, hogy megismerjem. Leolvastam arczáról fájdalmát; szemei könnytől ragyogtak. Tudom már életének egész történetét, de azért szívesen venném, ha ajkai abból egy-egy részletet elbeszélnének. Viseltessék irántam bizalommal. Ha Isten is úgy akarja...

Nem szólott tovább. Annának engedte át a szót.

— Nagyon lekötelez, uram, szíves látogatása által. De ne kívánja, hogy gyermekkoromtól kezdjem;... mert a multak emléke még fájóbbá tenné a jelent. Mint a virág, ha nincs a rózsafán; mint a kis madár, mely fészek nélkül maradt: olyan vagyok én. De bizom Istenben; meg fog Ő majd védni...

És itt megszakította beszédét. Aztán tányért hozott elő; dälauzi-val kínálta meg Róbertet. Mi örmények evvel az izletes édes csemegével kezdjük meg az új-évet, de azt kívánjuk, hogy év közben mások se kóstolják meg a keserűséget.

— Örmény különlegesség — mondá Anna. Jelentése az, hogy a milyen édes ez a csemege, olyan legyen az új esztendő.

— Valóban jó — folytatá Róbert; nekem különben is nagyon tetszik az örmény konyha... De térjünk a dologra. Időm rövid, még ma el kell utaznom; azért elmondom, mi szivemen fekszik. Én is egyedül küzdök az élettel. Csak távoli rokonaim vannak; azért jövőmet akarom biztosítani, midőn becses kezét megkérem. Ha nőmmé lesz: akkor felleltem boldogságomat.

Anna ajkára eleinte nem jött szó, mert egy ismeretlen ember állott előtte, kiről nem tud egyebet, csak mit most hallott. De arczáról jóságot olvasott le, nemes szívről pedig rokonszenves szavai tanuskodtak. Nem a hazugság, nem a csalárdság nyujtotta feléje kezét, hanem egy őszinte, derék férfiú.

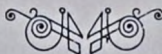
— Uram — mondá elérzékenyülve Anna — én azt hiszem, hogy mennybeli Atyám küldötte Önt hozzám... és mivel tegnap is úgy imádkoztam: »Legyen meg a te akaratod!« — igenlő választ adok.

Erre, azonnal kisütött eddigi boldogtalanságának borús egéről tiszta szeretetének meleg napja.

Új-év reggelén az árvaság összeölelkezett a nemesszivűséggel.

Nemsokára aztán az oltár előtt az Úr szolgájának áldást esdő imájára a két szerető szív — egygyé lett!

Esztegár Gergely.

Városunk díszpolgára.

Folyóiratunkban volt már említés téve arról, hogy Szamosújvár gróf Csáky Albin közoktatásügyi minisztert díszpolgárává választotta. A díszoklevelet Budapesten készíttette gazdag kiállításban: gyöngyszín chagrin bőrkötésben, kívül diszes ezüst-sarkokkal, közepén Szamosújvár czimere, diszaranyozással. Az oklevél szövege, mely fölött a gr. Csáky címer van gyönyörű kivitelben — következő:

Mi Szamosújvár szab. kir. város közönsége az alábbirt napon közgyűlésre egybegyülvén, egyező akarattal és általános lelkesedéssel megválasztottuk városunk díszpolgárának kereszt-szegi és adorfáni gróf Csáky Albin valóságos belső titkos tanácsos, vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úr Ő Nagyméltóságát tiszteletteljes elismerésünk jeleül a nagy és maradandó érdek iránt, melyeket Ő Nagyméltósága a vezetésére bízott ministerium élén kifejtett tevékenységével a haza javának előmozdításában szerzett és mély hálánk kifejezéseül a kegyes jóindulatért, melylyel Ő Nagyméltósága városunk irányában viseltetik.

A mely 76/1892 közgyűlési jegyzőkönyvi szám alatt hozott határozatunkról ezt az oklevelet kiállíttatni és Ő Nagyméltóságának küldöttség útján átnyujtattni rendeltük.

Kelt az Urnak 1892-dik esztendejében, Szeptember hónap 10-dik napján tartott közgyűlésünkből.

Szamosújvár szab. kir. város közönsége nevében

Placsintár Dávid
polgármester.

Osztiaán Kristóf
főjegyző.

Ezt a díszoklevelet egy 22 tagból álló küldöttség vitte fel, melyhez csatlakozott Budapesten a szónok: dr. Molnár Antal. A küldöttség az oklevelet egy remek beszéd kíséretében 1892. decz. 1-én adta át. A kitüntetett miniszter válasza szó szerint itt következik:

Tisztelt uraim! Fogadják legmélyebb köszönetemet azon kitüntetésért, hogy lakosságuk körébe: saját körükbe befogadni sziveskedtek. Megvallom igen jól esik nekem a bizalom ezen kifejezése minden körülmények között, de kiváltképen jól esik a jelen pillanatban, midőn Ő Felsége, legkegyelmesebb urunk és királyunk a vallás- és közoktatásügyi tárcza vezetését újabban reám bizni méltóztatott. Mi tagadás a nagy feladat teljesítése nagy erőt igényel; ez az erő pedig mindig úgy állítható össze, ha egyesek elhatározása, intencziója sokak által magukévá tétetik. Hogy a jelen esetben ez Önök között és köztem ekkép van, ennek jelét látom azon megtisztelő kitüntetésben, melylyel engem megleptek. Legyenek meggyőződve, hogy megőrzöm emléket ezen egyetértésnek, mely bizonyítékot nyújt, hogy mikép a multban támogattak, úgy a jövőben is támogatni fognak; akkor bátran neki mehetünk a küzdelemnek, mely reánk hárul. Fogadják még egyszer köszönetemet díszoklevelükért, melyet hiven meg fogok őrizni, mint a mai nap legszebb emlékét.

A miniszter a küldöttség minden tagjával kezét szorított, mi közben így szólott: »Szeretném a várost meglátogatni; reményelem, hogy ezen óhajtasom teljesezésbe is fog menni.« Nemsokára a város közönségéhez a következő levelet intézte a népszerű miniszter:

Tekintetes városi képviselő testület! Bár azon alkalommal, midőn Szamosújvár szab. kir. város küldöttsége személyesen megtisztelni szives volt: élő szóval kifejeztem hálás köszönetemet azon kitüntetésért, hogy nekem pogárai diszes sorában kiváló helyet biztosított, nem mu-

laszthatom el ez úton is tolmácsolni, hogy mennyire lekötötte az irányomban tanusított kitüntető figyelem.

Meleg köszönettel veszem azt, nem mint személyemet érintő elismerést, hanem mint az általom ez idő szerint képviselt ügghöz való ragaszkodást. Értem a magyar culturát, a melynek gondozása az én szerény erőmre van bízva ezúttal.

Szamosújvár városa mindig lelkes érzést tanusított e mindnyájunkat egyesítő térnek ápolása iránt, s én meg vagyok győződve, hogy ez a lelkesedés nem fog lohadni ezután se; s hogy az nem csak erőforrás lesz számomra, hanem hogy büszkén vallhatom magamat a város polgárának.

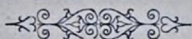
Kérem a tek. városi képviselő Testületet: méltóztásuk polgártársaimnak hálás köszönetem mellett szívélyes üdvözlétemet tolmácsolni; a tek. Képviselő testület pedig fogadja igaz tiszteletemet.

Budapest 1892 decz. 9.

Gróf Csáky Albin.

*

Közli: — f.

„S.“

— Arczképvázlat. —

Az »Armenia« arczképalbumának alig van érdekesebb darabja, mint az, melyet most akarok bemutatni, előre is megjegyezve, hogy ha az olvasó közönség ezt nem fogja elég érdekesnek találni, az az én ecsetem fogyatékkosságának számlájára irandó.

Bármennyire értem is ez esetben a kíváncsiság jogosultságát, ki kell jelentenem, hogy a »szamosújvári levelek« szerzőjének személyes kilétéről nincs szabadságom közelebbi felvilágosításokat nyújtani. Különben is azt hiszem, hogy ez az „S“ betű alá rejtőzködő úr a maga titokzatosságában is érdemes arra, hogy vele kissé foglalkozunk. Talán már ezen rejtőzködés is jelent valamit.

A személyes hiúság mai piacznán a ritkaságok közé tartozik, hogy valaki, a ki egy kis város életkérdéseit oly

igazi bölcseséggel vizsgálja, nem kér részt magának a népszerűségből, az ünnepeltetésből és a tapsokból. Van ebben valami bizalomkeltő, valami szokatlan és bizonyos fokú idealizmus. Az élet szemléletében magasabb nézőpontra jutott lelkek tulajdona ez, és a — blazirtaké. E két kategória egyikébe kell tehát beosztanunk a »szamosújvári levelek« íróját is.

Ha nem az „S“-el jelzett cikkek írójának egyéniségét vizsgálnám, hanem az igazi alaknak egész nagyságát mutathatnám be: sokkal hamarabb készen volnék ítéletemmel. Egy lírai költő egyénisége a kissé avatott figyelő előtt biztos vonásokban domborodik ki. A mi „S“-ünk pedig az emberiség ezen fajtájából való.

Mily pompás anyag állana rendelkezésemre, ha ezen szük határai között is kerek egészet képező költészet szabad lenne ismertetnem. Így azonban nincs más mód, mint a realis tárgyú levelekben nyomozni az idealista poetát, vagyis a sorok között olvasás ősrégi mesterségéhez folyamodni.

Csudálatos s mégis úgy van! a praktikus »szamosújvári levelek«-et egy álmodozó poeta írja. Az az ember, ki ezen mégis csak kis-szerűnek mondható kérdésekkel oly passzióval foglalkozik — élete nagy részén át nagy eszmék, magas gondolatok világában élt. — Kedélyének, filosofiájának fejlődése, a mit sok tekintetben szerencsém volt megismerni — a legérdekesebb dolgok közé tartozik, a miket valaha láttam.

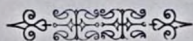
Érzelmei, hangulatai és gondolatai tengerén eljutott már ahhoz a magánosan álló szigethez, mely a realis élet nagy szárazföldjétől igen messze van. Eljutott oda, a hol tárgyitalan álmok, a gyakorlati élet kérdéseitől távol fekvő gondolatok légies, ködszerű világában élünk. Elragadó világ ez: a tiszta érzelmek és minden földi vonatkozástól ment eszmék csábító világa. Az idealizmus szárnyain valóban alig emelkedett valaki magasabbra azok közül, kiknek a »szamosújvári levelek« írva vannak, mint az, a ki e leveleket írja.

S mit látunk?!

Az eszmék és érzelmek magas regioiból leszáll egy ember, hogy e realis élet szükségleteire, kérdéseire figyelmeztesse azokat, kik egész életük folyamán az élet realitásában élnek. Csakhogy a mód, melylyel feladatát végzi: elárulja a magasabb légkört, melyben tervei, gondolatai megfogamzottak. Nem rideg tervező, hanem költői kedély áll előttünk. Költői lelkének fuvallata érzik ki soraiból akkor is, midőn valamelyes gyakorlati kérdés megoldásával foglalkozik. S épen ez az, a mi a »szamosújvári levelek«-nek magasabb irodalmi értéket kölcsönöz.

Magasan gondolkozó költői kedély tűnik elénk, e kiváló tulajdonok minden bájával és rokonszenvességével. E levelek nemcsak üdvös tanácsokat, terveket tartalmaznak, hanem megismertetnek bennünket egy nem közönséges emberrel, ki eszméi magasságából leszáll a gyakorlati élet mezejére, édes szavával buzdítani szépre, jóra és helyesre városának embereit.

— 6.

Az örmények. *)

Egyetlen egy nép Keleten annyi joggal nem számithat a nyugati hatalmak rokonszenvére és védelmére, mint az örmény. Országukat, mit a szomszéd uralmak csalárdsága és bosszúja pusztított el, négy tenger határolta: Földközi-, Fekete-, Káspi- és Perzsatenger. Négy híres folyó veszi itt eredetét: Eufrát, Tigris, Jérászch (Araxes) és Dsoroch (Phasis = Phison). Az örmények, kik több mint 5.000.000 lelket számlálnak, hasonlóan azon nemzetekhez, melyek nemzeti függetlenségüket elveszítették, el vannak szoródva a világ majdnem minden tájékára (Görögország, Egyiptom, Duna-tartományok, Francia- és Angolország, Amerika, Osztrák-magyar monarchia, Márvány-tenger szigetei, Konstantinápoly és a t.). Az örmény

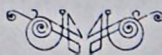
*) A Bostonban megjelenő 'Khrizcsên Register' czimű hetilap 1888. évi nov. 8. számából vesszük át és közöljük magyar fordításban ezeket az érdekes sorokat.
Szerk.

könnyen elfogadja az idegen szokásokat, de megtartja nyelvét és hagyományait. Az örmények az árja törzshez tartoznak; ők mindig megmutatták, hogy bennök megvannak azok a sajátos tulajdonok, melyek e nagy néptörzset jellemzik: kiváló erő, vitézség, értelmiség. Gazdag irodalommal bírnak, jelentékeny történetírókat, költőket és bölcsészeket tudnak felmutatni. Ők vették fel legelőször a kereszténységet. A kereszties háborúk idejében nyugati testvéreik érdekében fegyvert fogtak; de ezzel maguk ellen bősztítették a vad hordákat, melyek ezért veszélyt és pusztulást hoztak az örményekre; de ők ennyi baj-viszály között is megtartották hitöket és megvédték existenciájukat.

Az örmény tud alkalmazkódni a körülményekhez; a szerény iparos mellett ott látod a büszke milliómóst. A törökök azt mondják, hogy »ezek a császárság tevői«; csak-hogy a tevék okosabbak a hajcsároknál. Konstantinápolyban nagyobb részt örmények a művészek, mérnökök, orvosok, építészek, írók, ügyvédek és a t. Jelentékeny pénzügyi tehetség az örmény. Az örmények többre becsülik magukat a töröknél. Hágop pasa, Ábrahám pasa — Kelet Rotschildja — és Nubár pasa elismert nevek. Az örmény leghivebb alattvalója a szultánnak.

Az ecsmiádzini katolikosz nevezi ki a Konstantinápolyban, Jeruzsálemben és Sziszben székelő három örmény patriarkhát.

Örményországnak jövője van; mert ha jobb kormányzatot, személy- és vagy onbiztonságot nyer ez az áldott ország, akkor — bizton állithatom, — hogy az örmény bölcs belátás ismét visszaidézi az aranykort.

Helyreigazítás. Jelen füzetünk 5 és 6. lapján megjelent költemény alól észrevétlenségből az író neve kimaradt. Mídon azt helyreigazítjuk, egyúttal kijelentjük, hogy e szép költeményt Simai Gergely kir. tanácsos úr Ö Méltósága írta.

Szerk.

Kisebb közlemények

Új örmény képviselő. A békési kerületben az elhunyt Irányi Dániel helyére közelebről megválasztott Dr. Meskó László, ki szintén a függetlenségi és negyvennyolczas párthoz tartozik, születésére nézve örmény. E választás következtében a magyar országgyűlés képviselőházának örmény tagjai kilenczre — szaporodtak; s most már a szélsőbaloldalon is van örmény képviselő. A parlamenti pártok között e kilencz képviselő így oszlik meg: 1) a kormánypárthoz tartoznak: Dániel Ernő, Dániel Pál, Lukács Béla (kereskedelmi miniszter), Lukács László, Markovics Kálmán, Dr. Molnár Antal (képviseelőházi jegyző), és Dr. Papp Géza; 2) a közjogi alapon álló ellenzékhez: Dr. Issekutz Győző (Erzsébetváros képviselője) és 3) a szélsőbaloldalhoz: a most megválasztott békési képviselő Dr. Meskó László. Ha a főrendiház örmény eredetű tagjait is számításba vesszük, a magyar országgyűlés mindkét házában összesen tizenkét örmény származású törvényhozót találunk, vagyis a már előbb felsorolt kilencz népképviselőn kívül még három főrendiházi tagot; névszerint gróf Karátsónyi Aladárt és gróf Karátsónyi Jenőt, mint a felsőház született tagjait, és Lukács Antalt, (a földhitelintézet igazgatóját) mint kinevezett tagot. — Ezekből láthatólag az örmény elem a magyar parlamentben e maroknyi hazai népfaj számarányához képest minden tekintetben erősen van képviselve; ha eltekintünk is az országgyűlésnek egy pár félig örmény tagjától, kik között ott találjuk — mindjárt Szilágyi Dezső igazságügyminisztert, ki a Lukács-családdal, — továbbá a fiatal szélsőbaloldali képviselőt: Nószlopy Istvánt, ki a Gorove-családdal, anyai ágon vérokonságban állnak! Végül megemlítjük, hogy a legutóbbi országgyűlésen még két örmény képviselő vett részt: u. m. Dániel Márton a kormánypárton és Jakabffy István az ellenzéken.

Erkölcsei diadal. Szép tollú munkatársunk: Kritsa Klárának fivére, az örmény Kritsa Izidor nem rég méltányos elismerésben részesült; azért érdemesnek tartjuk az erre vonatkozó sorokat a »Radna-Lippa és vidéke« című lapból átvenni:

»Csak előre!« E szavakat hangsúlyozza az ország telekkönyvi szaktekintélyeinek egyik legkimagaslóbb alakja: Káplány Géza, szegedi kir. ítélőtáblai bíró — Kritsa Izidor, lippai kir. segédtelekkönyvvezetőhöz intézett, elismerést kifejező, buzditó, serkentő, fellillanyozó nagybecsű levelében, melylyel lapunk folyó évi 36—39. számaiban »Zárószó a lippai telekkönyvi tanfolyam 1891/92-ik tanévéhez« — cím alatt csak a minap megjelent szakcikkért s illetve a tanfolyamnak e czikkben indokolt létesítéseért üdvözlí a czikk íróját. Közérdekű voltánál fogva szórol-szóra közöljük e becses sorokat, a mint alább következnek. Szeged, 1892. szept. 12. Te-

kintetes Kritsa Izidor telekkönyvvezető urnak Lippán. Kedves Uram öcsém!

Nagyon jól tette, hogy a »Radna-Lippa és Vidéke« azon számaít megküldötte, melyekben a lippai »Telekkönyvi Tanfolyam« 1891/92-iki tanévéhez zárszavak közölve vannak. Köszönöm szives figyelmét. Czikksorozata elolvasása után fölmelegedtem; mert szívemet az öröm tüze hevíté. Örvendek, igen örvendek, hogy ön oly lelkes híve a telekkönyvi intézménynek, hogy nemcsak tanul, hanem még tanít is. Ez igen derék! Isten éltesse önt igen sokáig. Óhajtom, hogy ön mielőbb megérje — s ez lesz az ön legfényesebb jutalma — azt az örömet, hogy lássa, miszerint példáját követi sok kollegája, s hogy egymásután nyílik minden tkvi hatóság nál tkvi tanfolyam. Csak előre nemes barátom! Ne csüggedjen. Csak önző és kishitű lelkek riadnak mindjárt vissza az akadályoktól. Melegen üdvözlöm önt bátor kezdeményezéseért, nemes vállalkozásáért, melynek évről évre nagyobb sikert kíván őszinte híve Káplány Géza, kir. ítélőtáblai bíró.*)

“ Irodalom és művészet.

A magyar Chorenei. II. Második könyv. I. Öseink történelmének középkora. — 2. Ársák és fiai uralkodása; háború a macedoniaiak ellen; barátság a rómaiakkal. — 3. Válársák beiktatása az örmény királyi méltóságba. — 4. Válársák Örményország vitézeit egy hadseregbe egyesíti és a macedoniaiak szövetségesei ellen megy. — 5. Morphilik háborúja és lándszúrás okozta halála. — 6. Miként szervezi Válársák országunk nyugati és éjszaki részét. — 7. A birodalom szervezése. Honnan gyarapította a satrapiákat és minő parancsokat adott az élésre? — 8. Az, ki második az országban, Astyagesnek, a médok királyának családjából való. — 9. Első Ársák-unk és tettei. — 10. Arról, hogy hol találtam meg a Már Ábász Kátiná könyvei szerint elbeszélte történelmet. — 11. A mi első Ártáseszünk és az első méltóság bitorlása. — 12. Árdásesz nyugatra megy, Krösust fogolylyá teszi és az elzsákmányolt bálványképeket Örményországba viszi. — 13. Más történelemírókból merített bizonyítékok, melyek Ártásesz hódítása- és a Krösus elfogatására vonatkoznak. — 14. II. Tigrán uralkodása; ez ellentáll a görög sergeknek, templomokat épít, beüt Palaestinába. — 15. Pompeius római hadvezér reánk rohanása; Mazaca elfoglalása és Mithridát halála. — 16. Tigrán megtámadja a

*) Isten diadalra juttatja a nemes vállalkozást!.. Nagyobb erkölcsi diadalt még képzeletben sem kívánhatott volna elérni telekkönyvi tisztviselő annál, mely a lippai »Telekkönyvi tanfolyam« vezetőjét érte akkor, midőn a lehető legilletékesbb kezekből e kitüntetéset nyerte, melyért mi is őszinte örömmel gratulálunk a tanfolyam tehetséges és igazán buzgó létesítőjének. Szerk.

római hadsergeket; Gabinus futása és az ifjú Mithridát kiszabadítása. — 17. Crassus háborúja és ennek Tigrán által történt kivégeztetése. — 18. Cassius ellenáll Tigránnak. Mithridát fellázadása, Caesarea építése. — 19. Tigrán és Árdásesz szövetsége. Beütés Palaestinába, Hyrkanus és sok más zsidó elfogatása. — 20. Az örményeknek más háborúja a római seregekkel, Silon és Vendidius legyőzetése. — 21. Antonius személyesen ront az örmény sergekre és Samosatát elfoglalja. — 22. Árdávászt kormányzata és harcza a rómaiak ellen. — 23. Antonius elfogja Árdávásztot. — 24. Ársám kormányzása; az örmények első részszerinti adózása a rómaiaknak; Hyrkanus megszabadulása, a Pákráduni családot miatta ért veszély. 25. Ársám harcza Herodes ellen és önkénytelen meghódolása. — 26. Abgár országlása. Egész Örményország belép a rómaiak adókötelezettségébe. Harcz Herodes seregeivel és testvérfiának Józsefnek megöletése. — 27. Edessa városának építése. A mi Világosítónk nemzetiségének rövid története. — 28. Ábgár keletre megy és a perzsák királyává teszi Ártáseszt; ennek fivéreit, kiktől a mi Világosítónk és rokonai származnak, kibékíti. — 28. Ábgár visszatérése keletről és a negyedlő Herodes elleni harczban Aretának nyújtott segítségével. — 30. Ábgár által Marinushoz küldött fejedelmek látják Üdvözítönket Krisztust; Ábgár megtérésének kezdete. — 31. Ábgár levele az Üdvözítő Jézus Krisztushoz. — 32. Ábgár levelére felelet, melyet az Üdvözítő parancsából Tamás apostol irt. — 33. Tadó apostol hitzónoklata Edessában és öt levél-másolat. — 34. Apostolaink vértanúsága. — 35. Szánádruk uralkodása, Ábgár gyermekeinek megöletése. Ilona királyné. — 36. Medzbin városának újjáalakítása. Szánádruk elnevezése és halála. — 37. Eruánt kormányzása; Szánádruk gyermekeinek megöletése; Ártásesznek futás által történt menekülése. — 38. Eruánt törekszik Árdáseszt, a fiút hatalmába keríteni; Mesopotamia elhagyása fedezet nélkül. — 39. Eruántásád város építése. — 40. Arról, hogy miként építi fel Pákárán bálványvárost. — 41. Azon pusztaság beültetése, mely Szaporodónak (Dzènëntocz) neveztetik. — 42. A város, mely Eruántágiérdnek neveztetik. — 43. Szempád igyekszik a perzsa satrapák segítségével Árdáseszt királylyá tenni. — 44. Eruánt meghallja, hogy Ártásesz jő; azért sergeit összegyűjti és harczra készül. — 45. Hazájába nyomulása alkalmával Ártásesz vállalata sikerül. — 46. Eruánt háborúja Ártásesz ellen, futása, városának bevétele és halála. — 47. Árdásesz uralkodása, jótékonyága pártfogói iránt. — 48. Eruász megöletése; egy második Pákárán építése; Árdásesz adózik a rómaiaknak. — 49. Ártásád város építése. — 50. Az alánok betörése országunkba, legyőzetésük és Ártásesz rokonsága. — 51. Árkám és fainak megöletése. — 52. Milyen volt Szempád és mit tett az alánoknál. Árdász benépesítése. — 53. A káspiak megsemmisítése. Ártásesz ivadékainak felzudulása Szempád és egymás ellen. — 54. Harcz Domitián seregei ellen Pászeánban. — 55. Traján és tettei. Mázsán megöletése testvérei

által. — 56. Miként népesíti Ártásész az országot és állapítja meg határait. — 57. Az Ámáduniak satrapiája. — 58. Az Árujégghiak háza és ezen család eredete. — 59. A művészet ismerete Ártásész napjaiban. — 60. Ártásész halála. — 61. Árdávászt uralkodása, fiés nővéreinek elűzetése, halála és ennek képregéje. — 62. Azon tettek, melyek Diránra tartoznak. — 63. Pákráduni Tiridát és nemzetiségének előbbi elnevezései. — 64. Tigrán, az utolsó és tettei. — 65. Válárs kormányzása. Várost épít Pászeánban, az Ujvárost körülvéteti kőfallal; háború a kazárokkal; halála. — 66. Honnan beszéltem én el ezeket? — 67. Agathangelos az eseményeket rövidletben adja elő. — 68. A királyi nemzetségek, melyektől a párthus családok származtak. — 69. Ártásész perzsa királynak családja ezen ház kihalásáig. — 70. Regék a Páhlávokról. — 71. Choszrov beütése első ízben Assyriába, mert hiszi, hogy Ártávánnak segítséget nyújt. — 72. Choszrov, ki segítséget nyert Philippustól, Árdásir ellen indul haddal. — 73. Choszrov római segély nélkül ismét rátámad Ártásirra. — 74. Ánák eljövele; Szent-Gergely születése. 75. — Firmilián cappadocia-caesariai püspök és történelme. — 76. Árdásir reánk rohanása és győzelme Tacitus császár felett. — 77. Béke a perzsák és görögök között; Árdásir beépíti Örményországot a fejtelenség ideje alatt. — 78. Árdásir kiirtja a Mántáguni nemzetséget. — 79. Tiridát vitézkedő tettei az örmény fejtelenség éveiben. — 80. Gergely és fiai születése és életének rövid leírása Ardithes püspök levele után, mely bákrodsáni Mark remetének kérésére íratott. — 81. Arról, hogy honnan és miként eredt a Mámigonián nemzetség? — 82. Tiridát uralkodásának vitézkedő tettei megtérésig. — 83. Tiridát megnősül Askennel és Constantin, Maximinával. Constantin megtérése. — 84. A Szélgunok megöletése a dseni Námkun által. — 85. Tiridát vitézkedése az álvánok elleni harczban, melyben a básziliusok királyát ketté vágta. — 86. Arról, hogy miként lett boldog Nune az iberiaiak megtérésének oka. — 87. Sapor legyőzetése, ki kénytelenül hódult meg Nagy Costantinnek. Tiridát elfoglalja Ekbátánát; rokonainak megérkezése. Ezen időre esik a megváltás fájának feltalálása. — 88. Licinius elfogatása; az udvar áttétele Rómából; Konsztantinápoly építése. — 89. Arius, az eretnektanító; a zsinat, mely érette Nicaeaban tartatott. A csudák, melyek Gergelyen mutatkoztak. — 90. Arisztácsesz visszatérése Nicaeából; rokonainak megtérése; Kárniban tett építmények. — 91. Gergely és Arisztácsesz halála. Miért nevezetik a hegy Máni barlangjának? — 92. Tiridát király halála és a róla szóló siralmas panaszok. A második könyvnek, mely Nagy-Örményország történelmének folytatásáról szól — vége.

A kaukazusi festők. Tiflisben képkiallítást rendeztek. A látogató, ki a katonai-történelmi museum termeibe lépett, meggyőződhetett, hogy ezen festők között vannak jó erők, van munkaszereget, tehetség és előhaladásra való törekvés. Minket az örmény

Pásincságheán három képe érdekel: »Álázán völgye Szêghnách közelében« (23 szám) — »Eső után« (13 sz.) — és »Éjjel a tengeren« (35 sz.). A legszebb az utóbbi. A hold a tenger nyugodt felületére veti sugarait; de bár mily csendes legyen a tenger, mégis mozgásban van; azért annak ezüst fénye csak a habok csúcsait világítja meg... És e fény — úgy látszik — mintha természetes — és ne lenne festék!

Közgazdasági élet.

Az ipar hiánya Örményországban. »Tanulás és ipar« — e kettő képes előrevinni az emberiséget. Tanulás nélkül vad az ember, de ipar nélkül meztelen és éhes. Így gondolkodik minden művelt nép. Tanulni, csak tanulnak az örmények; mert népünk a tanulást szent foglalkozásnak tekinti; ő a tudományt Isten szavának mondja, melynek erejénél fogva a lehetetlen lehetségessé lesz. De már az ipart, mely ép oly nemes foglalkozás, mint a tanulás, — nem szereti. Ez az oka, hogy idegen iparosok (perzsa, lekszi és a t.) járnak faluról falura, kik a földmivelő örménynek nemcsak anyagi, hanem erkölcsi kárt is okoznak. Ezen idegenek hintik az erkölcstelenség magvait. — Alig végzi el az örmény fiú a falusi iskolát, kereskedővé lesz (cshárcshi, szatocs, kalmár; hazánkban ,cshártsi'-nak mondjuk, mert cshárt = árúszik, portéka). Nem szereti a földmivelést sem; nem, mert van elég eset, midőn 10—20 rubelnyi összeggel elkezd kereskedni és 5—6 év alatt csinál abból 500—1000 rubelt.

A jaffa-jeruzsálemi vasút, melyen sok örmény szokott járni, mult év szept. 26-án nyílt meg. E vasútvonal, mely európai tőkepezések pénzével épült fel, 87 kilométernyi hosszú. Eddig a karaván ezt az utat 30 óra alatt tette meg, most vasúttal Jaffából 3 óra alatt beér Jeruzsálembe. Reménylik, hogy e vasútvonal, melynek egyik elágazása Egyptom és a másik Damaskus felé fog vezetni, nemcsak a 40.000 lakost számláló Jaffa-ra, de Jeruzsálemre is — e város 40.000-nyi lakossága a legutóbbi 10 év alatt megkétszereződött — jótékony hatást fog gyakorolni.

Mi újság az örmény világban?

Magas életkor. Örmény lapok írják, hogy a jeruzsálemi Szent-Jakab-kolostorban közelebről egy örmény apácza halt el 115 éves korában — a ki kilenczvennyolcz évvel ezelőtt, mint tizenhét éves leány, lépett a kolostori életbe.

A Lázarevféle örmény akadémia igazgatója (Moszkva): Khánancz György nejével és leányával Konstantinápolyban járt, hol sorba nézte meg nemzetfelei intézményeit.

Felölös szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvártt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.